

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Skaitymas kaip asmeninės drąsos testas

Neretai tenka važinėti į susitikimus su vaikais – į mokyklas, bibliotekas, vaikų globos namus. Šitie susitikimai vadinami įvairiai – projektais, literatūrinėmis valandėlėmis, emocinio intelekto lavinimo pamokomis, skaitymo skatinimo programomis. Tačiau jų esmė paprasta – kalbamės apie knygas. Apie jų reikšmę, svarbą, jų reikalingumą ir nereikalingumą, kokios knygos yra įdomios, įsimintinos, kas yra rašytojas, koks jo vaidmuo kūrybos procese ir t.t. Vaikai paprastai būna drąsūs. Jie nebijo skaitymo iššūkių – priima juos atvira širdimi ir sąmone.

Veikiausiai tai aktualu ir suaugusiems – jie irgi renka knygas pagal panašius kriterijus (išimtį sudarytų nebent snobai, kurie knygas renka pagal paskutinį literatūrinės mados klyksmą). Tik kuo toliau, tuo labiau verčia su nerimti faktas (apie kurį rašė Andrius Jakučiūnas savo „Utopijose“), kad skaitymą keičia *skaitymukas* – lengva, neįpareigojanti ir greitai pamirštama lektūra, kuriai galbūt nė žanro apibrėžimo nereikia, tai būtų maždaug kažkas á la memuarai, bandymas išspausti kažką panašaus į esė ir tam tikrų siužetų atpasakojimai.

Skaitymukas nereikliam skaitytojui patrauklus tuo, kad teksto vertinimui šiuo atveju užtenka „patiko“ arba „nepatiko“, o kodėl patiko ar nepatiko – argumentų dažnai stokojama arba jie dažniausiai emociniai. Jeigu rašytoja – jauna ir graži, tai rašyti turi „gražiai“, toks jau į ją žiūrinių skaitytojų pageidavimas. Taip dažniausiai ir būna, bent jau Vilniaus knygų mugėje: daug jaunų ir apyjaunių rašytojų susitikimuose su skaitytojais demonstravo žavų ir šiltą savo romanų moteriškumą, ir didžiai daliai skaitytojų tai patiko. Žiūrėjau į juos ir galvojau, ką jie pasakytų, perskaitę nors vieną Elfrydės Jelinek, beje, Nobelio literatūros premijos laureatės, knygą?

Nieko, nes – esu tikra – Jelinek jie neskaitytų. Nes Jelinek rašo „negrąžiai“. O juk mes visi labai gražūs ir geri, ir į svetimas problemas nesigiliname. Na, tebūnie, nesigiliname tai nesigiliname, ir nereikia. Bet ar tikrai tos problemos, apie kurias rašo Jelinek ir kitos žaviu šiltu moteriškumu kaip figos lapu savo kūrinijų nedangstančios rašytojos, yra svetimos?..

Tikrai ne visi yra tokie gražūs ir geri kaip tamsta, mielas skaitytojas. O gal ir tu pats toks nesi, tik tau taip atrodo?.. Išbandyk save – mesk į šalį *skaitymuką* ir perskaityk tikrą, skaudų, drąsų, provokuojantį tekstą. Štai tada ir bus matyt.

Romualdo Požerskio nuotr.

Renata Šerelytė

*Melodija, kurios ieškojau vėjų,
ir negirdėjau, kaip many aidėjo
sunkus ir greitas juodo kraujo ritmas
neatpažintas veiksmo logaritmas.*

*Melodija, kurios ieškojau vėjų,
bet keitėsi dievai ir sutvėrėjai,
ir virto bokštai kaip žaislai į jūrą,
kur degė baltos optimistų burės.*

*Melodija, kurios ieškojau vėjų,
kaip išimties, kuria nebetikėjau,
bet išgirdau, kaip užia senas miškas
ir keliasi dangus, baltai pablyškęs.*

*Melodija, kurios ieškojau vėjų,
keliu kaip senas piligrimas ėjo
per karą, marą ir ugnies žaidimą –
viena kaip dievas, aiški kaip likimas.*

*Melodija, kurios ieškojau vėjų,
ar tu esi, ar aš tave girdėjau?
Ar tu mane, ar aš tave sudėjau,
melodija, kurios ieškojau vėjų?*

Elena Mezginaitė

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Skaitymas kaip asmeninės drąsos testas • 2-as psl. Deimantė Bandzevičiūtė-Žukauskienė. „Amerikos pirtyje“ metafora Jono Stasio Jokubkos ir Uptono Sinclair kūryboje (4) • 3-as psl. Astrida Petraitytė. Dokumentiniai liudijimai apie didįjį mūsų tautietį A. J. Greimą • 4-as psl. Aldona Žemaitytė. Sėkmingo žmogaus istorija • 6-as psl. Stasys Stacevičius. Eilėraščiai • 7-as psl. Jūratė Ivanauskienė. Bernardas Brazdžionis – žmogus, poetas, muziejininkas (5) • 8-as psl. Kultūros kronika.

Kitame numeryje: Jono Meko centro paroda „Laisvės linkėjimai“ • Nijolės Ambrazaitytės atminimui

„Amerikos pirtyje“ metafora Jono Stasio Jokubkos ir Upton Sinclair kūryboje (4)

Du kūriniai apie pirmuosius lietuvių emigrantus Amerikoje

Deimantė

Bandzevičiūtė-Žukauskienė

Pabaiga

Pradžia 2017 m. vasario 25 d. „Kultūroje“

Tapatumo refleksijos

Jonas Jokubka kūrinys „Valdžios lėšomis“ išreiškia savo santykį su paliktu kraštu, su savo tapatumu. Kūrinio pradžioje lietuviai išvykdami uždainuoja tremtinių dainą „Sudiev, Lietuva, man linksma buvo“ (pagal Antano Barausko eilėraštį „Sudiev, Lietuva“). „Tačiau kai tarnautojai pranešė, kad tuoj būsime susodinti į garlaivį, neiškentėm ir, nepaisydami gavėnios, užtraukėm sutartinę „Sudiev, Lietuva, man linksma buvo“¹. Antano Baranausko išvykimo iš Lietuvos situacija yra kiek kitokia nei J. Jokubkos. Rašytojas vyko studijuoti teologijos mokslų į Rusiją, o J. Jokubka pasitraukė iš Lietuvos dėl sunkių gyvenimo sąlygų. Tačiau abiem autoriams būdinga nežinomybė, graužulys ir nostalgija. Šiame kūrinys į tėvynę žvelgiama jau per atstumą, iš tam tikros perspektyvos – tremties pozicijos. Žinoma, tremties sąvoka šiais atvejais nėra tiksli, tačiau tekstuose įprasminama. A. Baranauskas mąsto kelią, kuriuo yra vykę tremtiniai. J. Jokubkos „tremtį“ galima pavadinti *savanoriška*, tačiau abu atvejus sieja ta pati prarasto rojaus vizija.

Dainos, dainavimo motyvai kaip tautinės tapatybės liudijimas kūrinys pasikartoja kelis kartus. Daina kaip kolektyvinės atminties dėmuo gali stiprinti tapatumą. Kuriamas net kiek hiperbolizuotas „dainuojančios Lietuvos“ vaizdas, kai lietuvių dainavimo išeina pasiklausyti plantacijose dirbantys vietiniai darbininkai, o gyvūnai negali rasti sau vietos. „Iš keturiolikos krūtininių besiveržianti daina aidėjo tolyn kalnų viršūnėmis ir neaprepiamais kavos medelių laukais. Aidėjo ji nuostabiai. Čia nei žmonės, nei šunys, nei seni medžiai, nei plikos kalnų viršūnės nebuvo nieko panašaus girdėję.“²

Vienas iš lietuviško tapatumo sandų – duona. Lietuviams duona – duotybė, kuri aprėpia būtį, be kurios neišsivaizduojamas šeimos gyvenimas. Labiausiai lietuviai emigrantai Brazilijoje prasiskolindavo už duoną. Brazilijoje duonos beveik nebūdavo. Pagrindinis vietinių žmonių maistas – pupelių ir ryžių košė. „Braziliečiai duonos veik nežino. Tik turtingesnieji per krikštynas ar vestuves duoda svečiams duonos, bet tik po gabaliuką, o ne privalgyti. Gi lietuvis be duonos negali gyventi“³. Lietuviai duona niekuo nepakeičiama ir yra susijusi su sakraliu prisiminimu, noru išlaikyti Lietuvos skonį.

Kalbant apie sakralumą, labai įdomu, jog autorius fiksuoja ir religinio išeivių gyvenimo apraiškas (nors pats galėjo būti ateistas). Malda taip pat gali išsakyti tapatumą. Savotiškos mišios, atnašavimas prasidėdavo prieš kiekvieną lietuvių vakaronę.

*Kambaryje, kuriame šokama, visuomet esti ant staliuko papuoštas altorėlis, pristatyta šventųjų paveikslukų. Kai susirenka svečiai, prieš pradedant šokiams, ant altorėlio uždegamos dvi šventintoms žvakės, visi suklaužia ir atgieda rožančių. Pagiedojus šeiminkas duoda išgerti po gurkšnį degtinės, o jei turtingas, tai ir po gabaliuką duonos užkasti. Truputį pašnekučiuojama, ir prasideda šokiai*⁴.

Plantacijose nedidelių bažnyčių ar tuo labiau lietuvių kunigų nebuvo, tačiau santykio su religine bendruomene labai trūko. Iš Lietuvos į Braziliją pastoraciniam darbui daugiausia dvasininkų iškeliavo jau tarpukariu.

Kūrinys yra pora vietų, kur pasirodo kintančio tapatumo refleksijos, bet jos atsitiktinės, neišryškintos. „Mus pasitiko susiraukęs administratorius, apsiavęs ilgais, iki kelių, aušiniais batais, ir lietuvis Alinauskas. Abu atrodė tikri braziliečiai: saulėje įdegusiais veidais, apsilvilę šviesiais darbiniais drabužiais“⁵. Šioje citatoje ryškus lietuvių prisitaikymas prie aplinkos, adaptacija, tačiau daugiau tekste apie tai beveik nereflektuojama.

Panašias lietuviškumo apraiškas galime išvėgti ir Uptono Sinclairio „Džiunglėse“. U. Sinclairis „gyvai“ fikso lietuvių gyvenimą, taip pat domėjosi lietuvių istorija, tradicijomis, skaitė įvairią literatūrą.

Romanas „Džiunglės“ pradeda scena, kai du jaunuoliai, Ona Lukšaitė ir Jurgis Rudkus, susituokia. Knygoje aprašoma vestuvių scena yra autentiška (apie tai rašo pats Uptonas Sinclairis savo atsiminimuose).

*Buvau nuėjęs patikrinti Tomo Carey'o svaityno ir vos išsisukau nuo lazdos policininko rankoje, mat policininkas ten kaip tik buvo specialiai pastatytas sulaikyti nuo to, ką ketinau daryti – fotografuoti svaityną. Pastebėjau minią prie saliuono, išmukau vidun, ir prieš akis atsivėrė pradinė mano pasakojimo scena, dievų dovana. Likau ten iki septynios valandos; tada išėjau suvalgyti šokių tokios vakarienės, vėl grįžau ir išbuvau ten iki antros valandos ryto*⁶.

Manychiau, jog tai yra vienas iš įtaigiausių kūrinio epizodų. Į pasakojimą

įterpiama Lietuvos realijų, lietuviškų žodžių, asmenvardžių, Antano Vienažindžio dainos posmelis (kaip Jokubkos kūrinys „Sudiev, Lietuva“). Šioje teksto dalyje pristatomi kūrinio veikėjai, jų išvaizda, pabrėžiami tam tikri lietuvių išvaizdos bruožai: Ona buvo mėlynakė ir šviesiaplaukė, o Jurgis tamsiaplaukis ir juodų akių: „Viena tų nesutampančių ir neįmanomų susituokėlių porų, kuriomis motina gamta taip dažnai panori supainioti visus pranašus, buvusius ir būsimus“⁷. Tekste išryškėja (ne)prisitaikėliškumas prie aplinkos.

Žiūrint į vestuvių apeigas galima spręsti apie lietuvišką kultūrinį identitetą. Vestuvėse laikomasi lietuviškų tradicijų: ačiavimas, kai nuotakai dovanojamos dovanos, *ačiutojos* eidavo dainuodamos prie kiekvieno vestuvinių, prašydamos nuotakai dovanų, tradiciniai vestuvių šokiai, rateliai. Pasakologo S. Fritho, tautinis identitetas geriausiai išreiškiamas per meną – muziką, šokius. Menas, muzika mums leidžia užčiuopti fenomeno esmę, leidžia mums tapatintis su viena ar kita etnine grupe. Bendra tapatybė išreiškiama per šokį, šėliojimą, trypčiojimą, šūkavimus. Saliūno interjeras, kur vyko vestuvių šventė, skurdus. Pats saliūnas nebuvo labai didelis, o viduje – tik būtiniausi baldai, minimali apdaila, papuošimai. „Patalpa turi apie trisdešimt pėdų skersai ir išilgai, išbalinta, ir ant plikų sienų, be kalendoriaus, lenktynių žirgo paveikslų ir geologijos kamieno auksiniuose rėmuose, nėra nieko daugiau“⁸. Nors aplinka skurdi, tačiau tekste aprašomas vestuvių stalas labai turtingas, o lietuviai pristatomi kaip itin vaišingi: „Taip pamažu vaisės įgyja savo formą – yra kumpis ir lėkštė raugintų kopūstų, virtų ryžių, makaronų, dešrų, daugybė bandelių po centą, dubenys pieno ir putojantys ąsočiai alaus <...>“⁹.

Pirmieji lietuviai išeiviai emigracijoje gyveno tarsi uždarame lietuviškame pasaulyje. Jaunesnioji karta atsinešė jau kiek kitokią požiūrį į lietuvišką tapatumą. Jaunimą veikė amerikietiška aplinka, ir nors iš pradžių dar buvo tapatinamasi su Lietuva, tačiau vėliau lietuviškas tapatumas tapo išstumtas. „Daugumas šių senesniųjų žmonių dėvi rūbus, kuria nors smulkmena primenančius tėvišką – išsiuvinėtą liemenę ar bruslotą, ar margaspalvę nosinaitę, ar švarką dideliais rankogaliais ir puošniomis sagomis.

Šių visų daiktų jaunieji rūpestingai vengia. Daugumas jų išmoko kalbėti angliškai ir mėgdžioti paskiausius rūbų madas“¹⁰.

Nors Upton Sinclair stengėsi pažinti lietuvių imigrantų gyvenimą, papročius ir pažiūras, tačiau tai jam pavyko tik iš dalies. Atrodo, jog prof. Giedrius Subačiaus suskaičiuoti 69 lietuviški žodžiai¹¹ yra maža lietuviškumo išraiška. Romano veikėjai lietuviai atrodo pilki, tarsi be veido. Kaimo vaikas Jurgis Rudkus – darbštus, stiprus, sąžiningas, tačiau po žmonos mirties netenka pusiausvyros ir tampa socializmo revoliucionieriumi, kas sunkiai tikėtina XX a. prad. lietuvių tipui. Sunku patikėti ir lietuvių moterų staigiu problemų išsprendimu: metimuisi į seksualinę vergiją, nebandymu ieškoti paramos, pagalbos kitais būdais. Įdomu, jog „gyvenimo apviltieji veikėjai niekad nepagalvoja apie savo senąją tėvynę ar grįžimą atgal (nors ir nebūtų iš ko). Kiek žinome, daugumas senųjų lietuvių ateivių vis dėlto galvodavo, kiek užsidirbė, grįžti atgal į savo senąją tėvynę“¹². Tuo veikėjai yra artimi *Vakarų pasauliui*, tačiau ne Lietuvai.

Uptono Sinclairio romano lietuviai morališkai degraduoja maždaug per 2–3 metus, skirtingai nuo J. Jokubkos veikėjų, kurie išlieka kovotojai ir dėl *geresnio rytojaus* rizikuoja savo gyvybe, pabėga į kitą fazendą.

Lietuviško tapatumo linija abiejuose kūrinuose nėra tiksliai išlaikyta. Jono Jokubkos kūrinys „Valdžios lėšomis“ lietuviškas tapatumas prigimtinis, tačiau neišreikštas, stereotipinis, susijęs su religija, kolektyvine atmintimi, o Upton Sinclair – reprezentacinis, susijęs su patirtimi, „pildytas knygomis“. Autorius orientuojasi labiau į romano turinį, idėjas, o ne personažų tapatumo problemas.

1. JVL, 19.
2. Ten pat, 90.
3. JVL, 52.
4. Ten pat, 62.
5. Ten pat, 50.
6. „Džiunglės“, Aukso žuvys.lt, <http://aukso-zuvys.lt/dziungles/>, (žiūrėta 2014 03 10).
7. SD, 7.
8. Ten pat, 8.
9. Ten pat, 9.
10. Ten pat, 1.
11. Giedrius Subačius, Upton Sinclair: the Lithuanian jungle, New York: Rodopi, 2006.
12. Alfonsas Tyruolis, „Lietuviai Upton Sinclair romane“, *Draugas*. Mokslas, menas, literatūra, 2005, birželio 25, p. 3

Pabaiga

Dokumentiniai liudijimai apie didįjį mūsų tautietį A. J. Greimą

Astrida Petraitytė

Plačiai pristačiusi šiemetę Vilniaus Knygų mugę, dabar turiu progą išpažinti sąžinės graužatį, ištikusią dėl praleistų renginių, skirtų Algirdui Julijui Greimui! Mūsų žymiajam paryžiečiui, savos mokyklos – semiotikos – įkūrėjui, mitologui, pripažintam pasaulyje mokslininkui! O šiemet ne tik mes minime 100-ąsias savo tautiečio gimimo metines (2017 m. Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė A. J. Greimo metais) – ši sukaktis įtraukta į UNESCO minimų datų sąrašus.

Nelabai gražiausi Knygų mugėje praleidusi žymiosios Greimo mitologinės studijos „Apie dievus ir žmones“ rusiškojo leidimo pristatymą, bet apmaudavau „išvengusi“ renginio, įvardyto: „Knygos „Algirdas Julius Greimas: asmuo ir idėjos“ sutiktuvės“...

Tad jau muginiam šurmuliui praėjus ir jo išpūdžiams spėjus atlėgti, skubėjau (kovo 8 d.) į renginį Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos galerijoje, anonsuotą šitaip: Lietuvos centrinio valstybės archyvo parodos atidarymas ir knygos „A. J. Greimas: asmuo ir idėjos“ sutiktuvės. Taigi proga kompensuoti pražioplintas sutiktuves Knygų mugėje...

Bet iškart reziumuosiu: Greimo pagerbimas, jo darbų priminimas, asmenybės aptarimas buvo prasmingas, dokumentų paroda iškalbina, tik... knygą pasirodysiant pažadėta po poros mėnesių. (Taip retkarčiais ir Knygų mugėje nutinka: knyga „pristatoma“ dėl vienokių ar kitokių trikčių dar nepasirodžiusi). Renginiui vadovavusi literatūrologė Jurgita Katkuvienė „išdavė“: pristabdą leidinio sudarytoją, mat jis randas vis ką naujo įterpti į jau leidybai parengtą knygą (sudarytojas – Vilniaus universiteto A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centro vadovas prof. Arūnas Sverdiolas). O vis pristatoma knyga, kaip supratome, bus rinkinys dokumentų plačiąja prasme – ne tik laiškų, nuotraukų, bet ir publikuotų atsiminimų apie Greimą, jo tekstų ir pan.

Prieš oficialią pradžią spėjau apžiūrėti parodą – ant sienų iškabintus dokumentus: čia ir A. J. Greimo studijų Grenoblyje pažyma (taigi dar tarpukariu jo spėta susipažinti su Prancūzija), ir jo laiškas ar ataskaita, ir nuotraukos... Kaip vėliau paaikšino LCVA vadovas Dalius Žižys ir archyvo darbuotoja Simona Grikštaitė – paroda rengė entuziastingai, tačiau tai nebuvo taip paprasta: valstybiniame archyve nėra atskiro Greimo fondo, dokumentus rinkėjo surankioti iš daugybės kitų. Seniausias surastas ir eksponuojamas dokumentas – Algirdo tėvo Juliaus Greimo pažymėjimas, išduotas 1902 m. pabaigus Veiverių gimnaziją.

Renginys oficialiai prasidėjo kadrais iš Sauliaus Beržinio dokumentinio filmo apie Greimą – regėjome ir girdėjome jį kalbantį, regis, tuoj po lemtingųjų 1990-ųjų (o 1992 m. semiotikos kūrėjas iškeliavo Amžinybėn). Štai jo ištarmė: vis kalbama apie išėviją, kokie mes išėiviai – mes išbėgija, gi buvome priversti bėgti iš savojo krašto... Greimų šeima 1944-aisiais

Knygos apie A. J. Greimą sutiktuvių akimirka

pasitraukė į Prancūziją; Algirdas Julius Sorbonoje įgijo daktaro laipsnį.

Buvusiam Lietuvos ambasadoriui prie UNESCO Arūnui Gelūnui, kuriam ir teko rūpintis Greimo šimtmečio tarptautinės reikšmės pripažinimu, po šios ištraukos buvo proga pasidžiaugti gražia, dar smetoniška „išbėgėlio“ Prancūzijos kalba, pasvarstyti apie „lietuviybės geno“ stiprumą. Pasak jo, užduotis aktualizuoti Greimo sukaktį nebuvo sunki – bent jau Paryžiaus intelektualams šis vardas žinomas (nebent jiems naujiena būdavusi žinia, kad šis žymus mokslininkas – lietuvis). Gelūnas priminė: Algirdas Greimas – vienintelis lietuvis, sukūręs savitą mokslinę metodologiją, beje, ir žinojęs savo vertę – regėjęs save tarp tokių mokslininkų kaip prancūzų antropologas, etnologas Claude'as Lévi-Straussas ar filosofas Maurice'as Merleau-Ponty.

Gelūnas pripažino, kad iniciatyva kreiptis į UNESCO dėl mūsų tautiečio tarptautinio paminėjimo atėjusi iš Greimo centro (trumpinant pavadinimą). Taigi nors ir prasmingai vakaro metu skambėjo raginimas „susigrąžinti“ Greimą (neturime išsivertę daugelio jo prancūzų kalba rašytų veikalų, nesame parašę jo biografijos), bet jau vien tokio centro egzistavimas liudija: Greimo nesame išsižadėję...*

Jūratė Levina, senokai besidominti Greimo archyvais, išvardijo dar keletą institucijų, – be LCVA – kurių fonduose saugomas bent vienas laiškas ar kitoks dokumentas: tai ir VDU Išeivijos institutas, ir VU bibliotekos rankraščių skyrius, ir Maironio lietuvių literatūros muziejus, ir kt.

Levina pažymėjo, kad Greimo dviguba tapatybė – ir lietuvišką, ir prancūzišką (jis pats ją apibūdindavęs kaip „šizofrenišką“, t.y. dualistinę) – reiškėsi ir skirtingais sau keliamais tikslais: taip laiškuose, kituose tekstuose, kreipiantis į prancūzišką auditoriją, kalbama moksliniu stiliumi, o raštuose tautiečiams jaučiama švietėjiška misija. Lietuviškuose laiškuose Greimas gebėjęs demonstruoti lankstumą, keisti „registrus“ pagal adresato asmenybę. Levina priminė ir kone prieš dešimtmetį išėjusią knygą „Algirdo Juliaus Greimo ir Aleksandro Kašubienės laišakai (1988–1992)“ – ir aš kadais šią dviejų sielų bendrystės atvertį išgyvenau kaip šventę.

Renginio vedėja pastebėjo, kad Greimas žvelgęs į lietuvių kūrybinę veiklą kritiškai, nevengęs ir aštrių vertinimų, bet tai buvęs blaivus žvilgsnis iš šalies, lietuviškojo reiškinių vertinimas tarptautiniame kontekste. Turėjome progos pajusti šį Greimo „preparuojančią“ analizę iš perskaitytų (Tomu pristatyto jaunikačio) tekstų – pvz. laiško rašytojui Antanui Škėmai, aptariant jo dramą „Pabudimas“; išties nuskambėjusios abejonės ar skepsio gaidos – tai ne tuščios priekabės, o vertinimas išmanant laikmečio kontekstą.

Na, o Kęstučiui Nastopkai, Greimo mokiniui ir jo mokslo tęsėjui, teko pristatyti tai „linksmą“, tai „baisią“

Parodos fragmentas.

Astridos Petraitytės nuotraukos

ja“ šiame renginyje įvardytą semiotiką (mokslą apie reikšmės sukūrimo ir perdavimo sąlygas). Žinoma, profesorius priminė garsųjį „semiotinį kvadratą“ – schemą, pagal kurią analizuojamos reikšmės, pripažino, kad jaunoji semiotiką kartą – bent jau Prancūzijoje – jo atsisakanti, išrandanti kitokias analizės figūras (pvz., elipsę). Vis dėlto Nastopka galėjo pateikti konkretų pavyzdį, kaip semiotinis kvadratas pasitarnauja net ir literatūrinėje kūryboje... Ekrane regėjome tų kvadratėlių konfigūraciją – ir tai buvo paties italų rašytojo Italo Calvino pateikta savojo romano „Jeigu keleivis žiemos naktį“ struktūros schema... (Galėjau tik stebėtis, kaip persikloja gyvenimo aplinkybės: būtent šis romanas, įpusėtas, guli ant mano stalo – pradžioj susinervinusi dėl autoriaus koketavimo su „Skaitytoju“, vėliau išitraukiau į – kaip atrodo – žaismingo absurdo magiją; ir šė tau – pasirodo, kad tai griežtai mokslinės struktūros kūrinys...)

Po šio popietės renginio visi buvo kvieisti keliauti į paminėjimo vakarą Rotušėn. Tik aš nutariau grįžt prie Calvino semiotiniais kvadratais grįsto romano...

Antas iš k.: Arūnas Sverdiolas

„Algirdo Juliaus Greimo semiotinių studijų ir tyrimų centras, įkurtas 1992 metais, kelia sau tokius tikslus: plėtoti Lietuvoje Greimo semiotinės mokyklos idėjas ir šiuolaikines reikšmės teorijas, semiotikos principus taikyti įvairiose humanitarinėse ir socialinėse disciplinose, skatinti tarpdisciplininius (semiotikos ir hermeneutikos) tyrinėjimus, plėtoti lietuvišką semiotikos terminiją, rengti kompetentingus dabarties kultūrinių, socialinių, politinių diskursų tyrinėtojus, supažindinti lietuvių humanitarus su naujausiais semiotikos tyrinėjimais įvairiose Europos šalyse.“
<http://www.flf.vu.lt/struktura/katedros/a-j-greimo-semiotikos-ir-literaturos-teorijos-centras#apie-centra>

SĖKMINGO ŽMOGAUS ISTORIJA

Aldona Žemaitytė

DIEVIŠKOSIOS GLOBOS PĖDSAKAIS

Kai man buvo šešeri, močiutė paprašė pasemti vandens iš šulinio, nes pati sunkiai vaikščiojo. Mudu su broliu buvom dar visai maži ir prisėmėm per daug pilną kibirą. Jį traukti į viršų ėmėsi trimis metais vyresnis brolis, o aš turėjau palaikyti rankeną, kad nesisuktų atgal. Žinoma, rankenos neišlaikiau, ir ji, besisukdama atgal, trenkė man per veidą. Lai mei, išmušė tik vieną priekinį dantuką. Buvo šiek tiek kraujo... Išsigandusi nubėgau pas močiutę į „sterblę“ (ji vis sėdėdavo ant kėdės, dėvėjo ilgas sukneles). Močiutė mane nuramino, paglostė galvelę ir ištare: „Kaip gerai, kad angelėlis tave saugojo“. O saugojo jis ir dar kartą, kai žiemą įkritau į properšą Neryje. Kartu čiuzinėję vaikai ištraukė, pasisodino ant rogučių, greit parvežė namo ir paguldė į lovą („kad tėvai nesužinotų“).

Keletą kartų alpau mokykloje, bažnyčioje, kritau nuo kopėčių, nes karščiuodama rinkau vyšnius. Vos neatsitrenkiau į plyteles, vėlgi prie šulinio... Bet lyg kokia nematoma ranka padėjo neužsigauti.

Kartą teko keisti skrydį iš New Yorko, nes pasirinkau trumpesnį buvimo laiką. Kaip tik kitą dieną, mano numatyto išskridimo laiką, užsidedė lėktuvas...

Neramumų draskomame Irake tarptautinės misijos metu supykę vietiniai irakiečiai šaudė už durų ir tik stebuklingai į galvą šovusi mintis vesti su jais derybas išgelbėjo nuo sužeidimų ar net tragiškos baigties. Kartą viduržiemį mano automobilį sumėtė ant apšalusio kelio ir, lekiant į griovį, man į kaktą trenkė kalnų slidės, kurias nepirrištas vežiau mašinoje...

Galima manyti visaip, bet svarbiausia mintis, kuri ateina į galvą, kai pamąstau apie savo aktyvų ir kupiną tokių įvykių gyvenimą: išbandymai, pamokos, kurias turiu atpažinti ir išmokti, man yra siunčiama, kad įgyčiau stiprybės. Kad be reikalo nerizikuočiau, o labiau apgalvočiau. Kad pasikliaučiau intuicija...

Biomedicinos mokslų daktarė
Ramutė Vaičaitienė

Stresą įveikti pradėdam nuo paprasčiausių pratimų

Su kapitone, medicinos mokslų daktare ir karo psichologe Ramute Vaičaitiene, Lietuvos kariuomenės Dr. Jono Basanavičiaus Karo medicinos tarnybos Karo psichologijos skyriaus viršininke, Karo akademijos docente beigi Vilniaus Respublikinės universitetinės ligoninės oftalmologe Ramute Vaičaitiene, rodos, esame pažįstamos jau kada kada, net nepamenu, kaip įvyko ta pažintis. Gal tikrino mano akis, gal per „Guostę“, Vilniaus igulos karininkų ramovės moterų vokalinį ansamblį, kuriame dainuoja ir čia mano pristatoma gerb. karininkė Ramutė...

„Guostė“ su savo repertuaru (lietuvių liaudies dainomis ir lietuvių bei Vakarų Europos kompozitorių kūriniais) išvažinėjo pasaulį, išdainavo Lietuvoje ir svetur gražių dainelių, kurios sujudino ne tik tautiečių širdis... Praėjusių metų pabaigoje „Guostės“ moterys svečiavosi Kanadoje (Torontas), dovano-damos Kanados lietuviams kaip padėką už pagalbą Lietuvai ir kariuomenei gražų koncertą Toronto bendruomenėje, patirdamos daug naujų išpūdžių susitikimuose su tautiečiais ir lankydamos šimintinas tų kraštų vietas, pagerbdamos lietuvius, atgulusius Kanados žemėje...

Bet visą sielą Ramutė Vaičaitienė atidavė nepriklausomos Lietuvos karių dvasiniam

gyvenimui stabilizuoti, nes kariuomenėje reikalingi stiprūs ne tik kūnu, bet ir dvasia žmonės. Ypač dabar, kai pasaulio ašis pakrypo permanentinio Trečiojo pasaulinio karo link, o mūsų planetoje retėja saugių ir gražių valstybių, miestų bei kitų vietovių plotai. Ramutė turi daug dvasios stiprybės, kurios jai reikia nuolat, kad galėtų stiprinti dvasią jaunų kareivių, pasiryžusių ginti Tėvynę įvairių pavojų akivaizdoje. Juk kas žino, kada ateis valanda, kai ims pildytis Maironio žodžiai: daugel žuvo sūnų.../kas krito kovoj, tie didvyriai... Ji pati su vyru Kęstučiu užaugino tris sūnus, ir aš retsykiais pamatau – štai papildomas Lietuvos patriotų kovotojų dėl Lietuvos laisvės būriui...

Ramutės gimtinė – gražus Vilniaus kampelis pušynuose, šalia Neries, šiuo metu turintis Karačiūnų giraitės vardą. Mokykloje ji buvo guvi mokinė, kuriai rūpėjo ir literatūra (mėgo eilėraščius), ir matematika, ir biologija, ir medicina... Lankė nuo namų gana nutolusią vidurinę mokyklą Antakalnyje, tad jos mokslo diena prasidėdavo 8-tą val. ryto, o baigdavosi po repeticijų (dainavo „Liepaitėse“, po to mokyklos chore) vėlai vakare. Ėjo 1978–1979-tieji, abiturientiški, metai, kai turėjo apsispręsti, kur pasukti renkantis aukštąjį mokslą. Manė, kad kilniausia specialybė yra medicina, imdama pavyzdžiu savo senelį, kuris buvo savamokslis kaimo „gydytojas“, turėjęs „Vaistų knygą“, iš kurios sėmėsi išminties. Tad ir ji, pagal giminės polinkį, pasirinko Kauno medicinos institutą...

Kauno klinikose Ramutė atliko praktiką akių ligų skyriuje internatūroje, bet jai teko dirbti ne vien akių ligų gydytoja. Studijos ir praktika, kaip įprasta medicinoje, buvo ilgos. Ramutė gavo paskyrimą dirbti Klaipėdos ligoninėje, kuri anuomet buvo žymi gydymo įstaiga akių ligų gydymo srityje.

Be kalnų atostogos būtų nevisavertės

Ir būtų išvažiavusi į Klaipėdą, bet vyro tėvai, kauniečiai, labai prašė pasilikti Kaune. Kaune tuomet trūko anesteziologų, bet ne okulistų, tai po perkirstymo praėjo ir sunkų darbo operacinėse kelia, ypač kai klinikose būdavo operuojama ir dienomis, ir naktimis, o jaunoji moteris vis kiek padirbusi laukdavosi vaikelio. Sūnūs gimė beveik vienas po kito, nes ištėkėjo jauna...

1988 m. Ramutė ištrūko pirmajai kelionei į Vengriją ir Vokietiją, mat labai norėjo pakliūti į užsienį, kaip ir visi sovietų „lageryje“ uždaryti mūsų tėvynainiai. Užsienyje pamatė daug šviesios laisvės, iki tol neregėtų muziejų ir menų, tad gal ir jos vaikai, kurie gimė tais ribiniais Lietuvos išsilaisvinimo (1988–1991) laikais, jos nuomone, yra palinkę į menus...

1993 metais Lietuvos kariuomenei reikėjo akių gydytojo. Karo ligoninė Kaune, kurios administracija buvo įsikūrusi E. Ožėskienės gatvėje, anuomet buvo atkurama ir laikoma perspektyvia, ir Ramutė skubiai buvo priimta dirbti kaip gydytoja specialistė. Prisimena pirmąjį savo darbo kabinetą: jokios darbui reikalingos aparatūros, tik darbo stalas ir kėdė... Iš senos Karo ligoninės susirankiojo reikalingus baldus ir aparatūrą. Lentelę, kuri reikalinga pridengti akis, kai tikrinamas regėjimas, jos vyras Kęstutis išdrožė iš...specialaus plastiko. Abiems Vaičiūčiams darbų buvo iki kaklo, o mažučiai vaikai prižiūrėjo vienas kitą – septynmetis, grįždamas namo iš mokyklos, paimdavo keturmetį broliuką iš vaikų darželio...

Kadangi šeima su trimis mažamečiais vaikais Kaune neturėjo kur gyventi, Vaičiūčiai pradėjo planuoti kraustytis į Vilnių, kur gyvena Ramutės tėvai. Anuo metu Karačiūnai (kelių trobų kaimelis pušyno gelmėje) buvo nuošalus tylus žalias Vilniaus pakraštys. Ir šiandien jis primena kurortą su kvapniu, ozono prisotintu oru. Tėvų name, kur dažnai atvažiuodavo ir Ramutės sesuo ar brolis su šeimom, buvo ankšta. Vaičiūčiai savo jėgomis pradėjo statyti namą greta tėvų namų... Buvo pats atgimusios nepriklausomos Lietuvos kūrimosi įkarštis. Buvo laisvė, svajonės, polėkis, tautos atgimimas ir formavimasis... Erdvisis namas vis dar iki galo neįrengtas, nes darbštieji Vaičiūčiai neturi kada, o užaugę sūnūs iškriko kitur, pasirinkdami darbus pagal savo meninius pomėgius.

Dešimt metų Ramutė Vaičiūtienė dirbo Medicininės ekspertizės komisijoje, kuri tikrino šauktinių ir kariuomenę sveikatą, tinkamumą karo tarnybai. Kartu rašė disertaciją „Lėšiuko drumstys ir rizikos veiksniai pagyvenusių žmonių populiacijoje“, bendradarbiaudama su kauniečiais mokslininkais kardiologais (vadovas prof. P. Grybauskas), tyrinėjantiais mitybos, psichologinių ir kitų veiksnių įtaką lėtinėms neinfekcinėms ligoms. Iki šiol Ramutė neapleidžia anuomet įsisavinto akių ligų tyrinėjimo ir gydymo. Konsultuoja ligonius kai labai reikia kariuomenėje, o savaitgaliais gelbsti susižeidusius Vilniaus res-

Vaičiūčiai kartu jau 30 metų

publikinės universitetinės ligoninės skubios pagalbos skyriuje, kai reikalingas svarus oftalmologo žodis ir sprendimas.

Jauniausiam sūnui Žygimantui buvo tik metai ir aštuoni mėnesiai, kai jo mama ištraukė į mokslinę veiklą. Kauniečiai, tyrinėjami infekcinių ligų rizikos faktorius, mitybos įtaką ligoms, įtraukė į savo grupę ne tik medikus, bet ir mitybos specialistus, oftalmologus. Doktorė Ramutė, tyrinėjama akių lėšiuko drumstį (kataraktą) ir jos rizikos faktorius, Kardiologijos instituto mokslinėje laboratorijoje apklausė ir apžiūrėjo daugiau kaip 600 žmonių. Buvo tiriama ir jų mityba, rūkymo įpročiai ir vitaminų vartojimas, cukraus kiekis kraujyje ir t.t. „Iš ryto apklausiu keltą žmonių, po to važiuoju pas karius, skaitau reikalingą literatūrą, gautus tyrimų duomenis verčiu iš anglų kalbos arba atvirkščiai, darau savo rezultatų santraukas anglų kalba, nes žinau, kad su pranešimais

teks keliauti į užsienio konferencijas.“... Tyrimai parodė, kad lėšiukas taip greit nedrumstėtų ir gal jo nereiktų operuoti, jei žmonės laikytųsi tinkamos vitaminais praturtintos mitybos: pavyzdžiui, valgytų svogūnus, sūdytus lašinius (lėšiuko funkcijai palaikyti būtini fermentai ir vitaminai A, C, E)... Su žodiniais ar stendiniais pranešimais, paruoštais savo būsimos disertacijos pagrindu, važinėjo į konferencijas Amerikoje, Australijoje, Europos valstybėse... Pradėjo organizuoti karo medicinos konferencijas Lietuvoje, pritaikydama svetur gautą tarptautinių konferencijų patirtį.

Jėgas atgaudavo sportuodama, bėgiodama miške, o žiemą kartu su vyru slidinėdami Kleboniškyje, vėliau Alpėse ir ... Vilniaus Liepkaulyje.

Pažinimo troškimas ir gyvenimo geismas šioje moteryje buvo toks stiprus, kad nušlifavo visapusišką asmenybę, gebančią vienu metu užsiimti keletu darbų: akių ligomis okulisto kabinete, karių psichologijos problemomis Lietuvoje ir svetur...

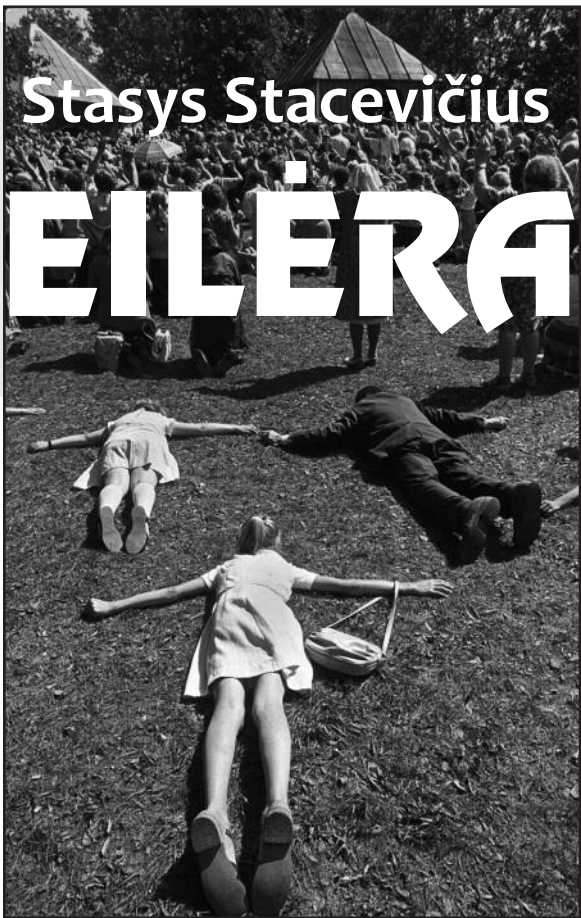
2003 metų pradžioje iškilo reikalas siųsti Lietuvos karius ir karo specialistus į misijų regionus – Iraką ir Afganistaną. Kovo mėnesį atrankos principu į Iraką nutarė išsiųsti keturis kariškius: traumatologą, terapeutą, bendrosios praktikos slaugytoją ir oftalmologą Ramutę. Jie buvo nusikraidinti į Kuveitą, karių stovykloje laukė galutinės įkurdinimo vietos, kuriu tapo didelis ispanų atplukdytas laivas Galicia. Iki jo erdviame sandėlyje vienu metu buvo apgyvendinta daugiau kaip šimtas penkiasdešimt žmonių. Miegojo visi vienoje patalpoje, kažkokiu būdu sugebėdami persirenginėti dienai ir nakčiai... Naktį temperatūra laikydavosi 35–40 laipsnių karščio, dieną pasiekdavo net 50...

Pirmą atvykimo savaitę europiečių organizmas dar nebuvo kaitros įvargintas, tad net vandens nelabai pageidavo. Bet kai atvykėliai atsidadė Irako įlankoje prisišvartavusiame ispanų laive, kuriame buvo įrengta nedidelė ligoninė, prasidėjo intensyvus ir pavojingas darbas. Kajutė, skirta darbui ir miegui, buvo nedidelė, o lovos trim aukštais... Ligoninės vyr: gydytojas nekalbėjo angliškai, tiktai ispaniškai, vertėjai darbui su vietiniais daugiausia buvo ispanai. Um Qasr (toks miestelio pavadinimas) apgriauta ligoninė buvo be įprastų lovų ir tvarstomųjų, be vandentiekio... Nors kartą ar du per savaitę ligonius reikėdavo konsultuoti laive, į kurį veržėsi minios arabų su savo nusiskundimais ar net sunkiomis ligomis. Tarp laivo ir miesto ligoninės buvo apie 10 kilometrų atstumas, tad gydytojai į miestą važiuodavo su apsauga – pasiskirstę dienomis: vieną dieną traumatologas, kitą dieną terapeutas, trečią – akių ligų gydytoja Ramutė Vaičiūtienė. Penktadienis turėdavo būti išieginė diena, bet ne visada...

Misijose pabuvę specialistai ir kariai pradeda kitaip vertinti ir branginti tai, ką turi čia, Lietuvoje. „Namuose palikau tris mažus vaikus ir vyrą, taip pat mokslinį darbą... – sako Ramutė. – Nesaugumo jausmą nugalėjo noras pažinti, išmokyti kai ką naujo, padėti nelaimingiems žmonėms, na, dar ir neįkainojamos patirties dirbant su koalicijos partneriais užsitarnauti... Pagaliau imi kitaip vertinti tai, ką turi namuose, kitaip vertinti ir patį gyvenimą“.

Ji prisiminė mirtinai pavojingą epizodą, kai susierzinę vietiniai gyventojai ėmė šaudyti ligoninėje už mažos patalpos, kurioje buvo susirinkę pagalbą teikiantis personalas ir gydytojai, durų. „Garsas ir triukšmas buvo toks netikėtas ir baisus, atsimušdamas į lentines duris, kad nežinojai, ar gyvas išliksi, ar ne. Esi ne vienas patalpoje, nes su tavimi žmonės, pasiaukoję padėti kitai tautai, kurios tu nepažįsti, bet nori jai pagelbėti... O galvoje sukasi mintys apie Tėvynę, namus, apie ten likusius vyrą ir sūnus, kurie gali likti našlaičiais, jei apsauginiai neišlaikys durų ir kulkos pasipils čia į palatą. Tai buvo išbandymas: likimu, laime, pasiklovimu Aukščiausiąja Esatimi. Tokiomis akimirkomis prieš akis pralekia gyvenimas ir atsivėkinimo su artimaisiais jausmai, kurie sumišę blaškosi mintyse ir visoje Tavo esybėje...”

Stasys Stacevičius

EILĖRAŠČIAI

VYRO KERAMIKA

– Iš kur tu, juodas žmogau?
– Iš ūkanoto molio.

– Iš kur tu, baltas žmogau?
– Iš ūkanoto molio.

– Kuo būsite man rytoj?
– Mes ūkanoti broliai.

– Kuo maitinsimės?
– Avinais
iš ūkanoto molio.

– Kuo užgersime?
– Šiaurės vynais iš ūkanoto molio.

– Ką mylėsim?
– Aukštas merginas iš amžino įšalo molio.

– Kas padės mums?
– Aukšti kariai
iš tylos imperijos molio.

– Kas svarbiausia?
– Rytai, Vakarai
ir audra iš nežinomo molio.

VĖLAI

Kelio ženklai abejingi
sulaukusiems keturiasdešimt...
Blausioj karčemoj
susitaikai su prieblandos norais,
nes mūsų vaikai, pradėti per vėlai,
neišvengtų našlaičių apyuodės duonos...
Tegu juos įvaikins apuokai, pelėdos,
rūkai arba miglos... O tu pasidėsi
pati sau ant kapo laukinių gėlių
ir laukinių tyrų akmenėlių.
Netrokšti paminklo, nes antkapiai
primena Dantės dantis, tebekramtančius
vėją ir miglą... Migloj visos gervės –
gal vėlinių tuzinas – neabejoja kryptim.
Mūsų kryptys ant žemės užmigo.

NULIS

Nulio miestelis apgrobtas ir padegtas,
kruvinas... Kapinės sklidinios
tyliai nulėjančių prisiminimų.
O retsykais Nulis nebūdavo žemiškas,
būdavo dangiškas – tartum Danguolės rūšys
ar sudegintos Nulio pilies atšvaitai
debesynuos... Lyg Nulio žinovas
jaučiu, jog į prieklėtį giltinei beldžiantis
saulės trauka bus didesnė nei žemės,
ir tūkstančiais pirštų įkibsiu
į Nulio apylinkių akmenis,
lieptus bei valtis, tačiau inkarai
bus tarytum nulėjantys prisiminimai...
Aprūkusiam Nulio miestely gimiau,
o vėliau mano tėvą lydėjo
į nulinę tolumą
Nulio bažnyčios varpai.

NIEKO

Graužias vėtra nelyg prakeikta
nemiegoti, visai nemiegoti.
Gal tai vėtros ilga paskaita
apie porą, sniegynų užklotą.

Mūrų dantys tą vėtrą iškoš
ir praris tik apyžvarbį gandrą...
Gal kautynėms – neaišku, su kuo –
vėtra bokšto viršūnę galanda.

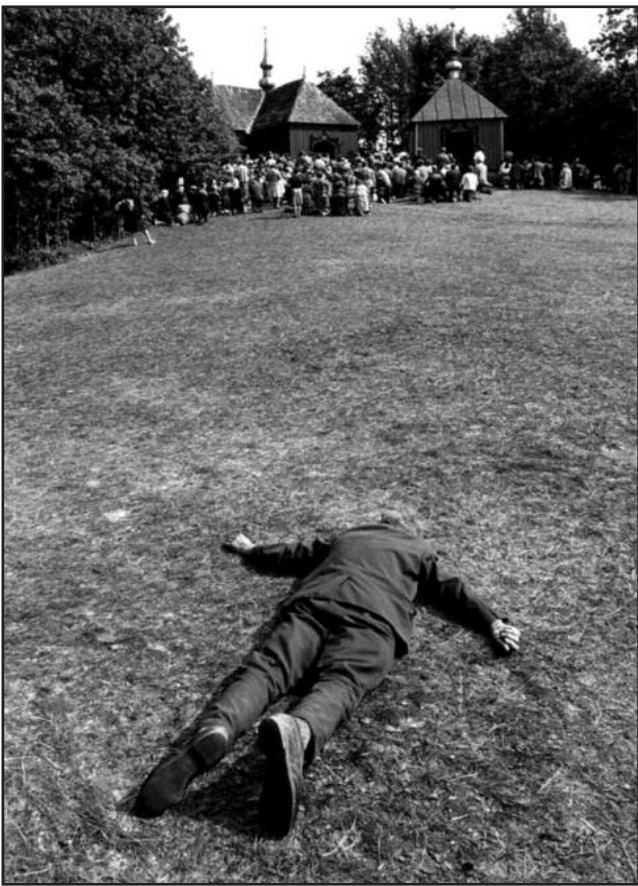
Ar pažinsim užkeiktas vietas –
speigo užėigą, šalčio garažą?...
Vėtra retsykais mąsto kaip tas,
kurs ilgai apie pragarą rašė.

Gal ir būtų šią naktį gražu
vėtrai perimti moteries kūną.
Virpa krūmai tarytum gausių
užmirštų karalienių karūnos.

Vėtros knygoj – aistra melzgana,
gervių daugtaškiai, kelio bemiegė...
Nieko gero ten apie mane,
ir kažkas pasislėpęs už nieko.

SVEČIAI

Atėję saikingai sveikinas. Nežymiai
šypsosi. Apžiūrinėja mano malkas.
Trobesius. Pavėsinę. Lovas.
Lentynas. Knygas. Kai kurie užsirūko
suktines iš neregėtų lapų. Saikingai
paklausinėja... Domisi medžio kryžiumi.
Mano velionių nuotraukomis. Aplinkinių
sodybų herbais ir lūšnų istorija.
Apytyliai. Šviesiaveidžiai. Nenuspėjamo
amžiaus. Didelėmis akimis. Tiesūs.
Liūdesio ūgio... Pelenų garbintojai iš toli.

ŽVALGAS

Kelionmaišy – knygos lyg plytos
bažnyčiai, o gal – lavoninei...
Kalnas, klonis... Ir nepamatysiu,
ką rūkas tenai išlaipino.

Ir molis – kareivis, ir smėlis...
Bet nieko, eilini, nesprendi...
Lyg moteris susvetimėjo
paplentė, nedraugas ir plentas.

Nei gedulo juostos nutįso
ta upė ir kelias negeras...
Ir nieko jau nepamatysiu,
kas būtų – ne karas, ne karas?

Bet slapstos užgrūdinta saulės
gal ten, kur paskliautė paio...
Slaptažodė bus: našlė šiaurė.
Slaptažodis bus: šiaurės vyras.

Romualdas Požerskis. Nuotraukos iš ciklo „Atlaidai“

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

– žmogus, poetas, muziejininkas (5)

Jūratė Ivanauskienė

Tėsinys.

Pradžia 2017 m. vasario 18 d. „Kultūroje“

1953 m. Čikagoje išleidžiamas Lietuvių rašytojų draugijos premija premijuotas eilėraščių rinkinys „Didžioji kryžkelė“. Čikagoje, 1954 m. vasario 28 d., premijų įteikimo šventėje, Bern. Brazdžionis pasakė: „Mano žodis bus grynai asmeniškas – trigubas ačiū: Dievui, tautai ir lietuviui. Dievui – už jėgas per tris literatūrinio darbo dešimtmečius; tautai – kad tris kartus pasirinko mano parašytą žodį. O prie ačiū lietuviui, t.y. lietuviškai visumenei, noriu paaiškinti. Kodėl? Nes ir mano širdis padalyta tarp trijų miestų. Pirmasis miestas – Bostonas, Amerikos Atėnai, uostas prie Atlanto, kur praleidau savo pirmuosius vaikystės metus, kur antrą kartą pajutau žemę, kad ir svyruojančią po kojomis; arčiausia Lietuvos uostas, ir iš jo norėčiau, kad išplauktų laivas į tėvynę.“ Antruoju miestu paminėjo New Yorką – didįjį tautų ir politikų Babelį, o trečiuoju – miniatiūrinę Lietuvą Amerikoje – Čikagą. Išties lemtingas sutapimas, kad per trisdešimt literatūrinio darbo metų Bern. Brazdžionio kūryba tris kartus buvo pažymėta svarbiomis lietuvių literatūros premijomis: Lietuvoje – Valstybine literatūros premija, Vokietijoje – Švietimo valdybos premija, Amerikoje – Lietuvių rašytojų draugijos premija.

Bern. Brazdžionis buvo linksmas, juokauti mėgstantis žmogus. Alė Rūta savo knygoje – apysakoje „Margu rašto keliu“ pasakoja, jog ir enciklopedijos redakcijoje jis pokštaudavo – o kartą pajuokavo, jog „atominė bomba“ parašyta klaidingai, gali būti ir „atominė boba“. Toks pajuokavimas nepatiko enciklopedijos leidėjui Juozui Kapočiui ir šis Brazdžionį iš darbo atleido.

Nežinia, kuri priežastis buvo svarbesnė ir kuri iš jų yra tikra: ar ši, ar tai, kad Brazdžioniui netiko drėgnas Bostono klimatas, bet kai 1955 m. „Lietuvių dienų“ leidėjas Antanas Skirius pakvietė Brazdžionį atvykti į Los Angeles redaguoti šio žurnalo, jis nutarė bandyti laimėti Californijoje ir, palikęs šeimą Bostone, griebiasi gerai pažįstamo darbo – „Lietuvių dienų“ rugsėjo numeris išėjo redaguotas vyr. redaktoriaus Bern. Brazdžionio – taigi, neišsipildė poeto noras, jog iš Bostono laivas išplauktų į Tėvynę – gyvenimo laivas pasuko kita kryptimi – Californijos link, taip grįžimą Lietuvon atitolindamas ilgiems trisdešimt penkeriems metams.

Praėjus trims savaitėms, interviu Los Angeles Lietuvių radijui Brazdžionis pasakė: „Buvau girdėjęs, kad į Californiją daug kas važiuoja kaip į sanatoriją. <...> Šioje pakrantėje esu dar tik 3 savaitės, tat negalėčiau oro įtakos visu 100 % tvirtinti. Bet džiaugiuosi, kad klimatas sausas ir kad naktys vėsios. Galima gerai pailsėti. Nors nepasakyčiau, kad Bostone būtų taip blogai <...> Po trumpų vasaros karščių ateina ilgas ir spalvingas ru-

duo, kuris labai primena auksinį, tik pagerintą Lietuvos rudenį. <...> Kūrybinės sąlygos, dirbant fizinį darbą, tos pačios Bostone, tos pačios kitur. Rašytojui geriausios darbo sąlygos tada, kai jis gali atsидėti vien kūrybai. Mažoj tautoj tokie dalykai neįmanomi. Juo labiau tremties sąlygose.“

Bern. Brazdžioniui Los Angeles sekėsi gerai: per pirmus darbo metus nusipirko automobilį, išlaikė vairuotojo teises ir po metų, 1956 m. vasarą, 3000 mylių atstumą įveikdamas savo automobiliu, atvyko į Bostoną pasiimti šeimos.

1956 m. – Brazdžionių bendro gyvenimo Californijoje pradžia. Gerėjo sveikata, šiltas klimatas nevargino Brazdžionio. Jis iki 1972 metų, t.y. kol išėjo į pensiją, dirbo širdžiai artimą darbą „Lietuvių dienų“ redakcijoje: rinko tekstus linotipu ir buvo vyriausias žurnalo redaktorius.

1956 m. birželio 10 d., grupė Los Angeles menininkų, susirinkę dailininkų Antano ir Elenos Rūkštelių bute į steigiamąjį susirinkimą, kuriam pirmininkavo poetas Bernardas Brazdžionis, įsteigė Dailių menų klubą. Poetas buvo vienas aktyviausių narių. Šis klubas gyvavo iki 1999 metų, o 2000-aisiais metais buvo atgaivintas kiek pasikeitusiu pavadinimu – Naujasis dailių menų klubas.

Brazdžionius visuomet viliojo žemės ūkio darbai. Dar prieš atvykstant į JAV, 1949 m. Brazdžionienė planavo Amerikoje auginti daržoves, laikyti vištas, o gal net paršelių, tačiau ją nuo šios veiklos atkalbėjo Pr. Lapienė. Bern. Brazdžioniui išėjus į pensiją, jie Vistoje, 80 mylių nuo Los Angeles, visiškai šalia Meksikos sienos, nusipirko 1 ha žemės, pasistatė namus ir 1974 metais persikėlė ten gyventi: augino įvairiausių vaismedžių, ūkininkavo, augindavo pora paršelių, net bičių 4 avilius turėjo.

Gyvendami Vistoje, Brazdžioniai buvo įsteigę premiją „Lauro šakelė“. Iš rinkinio mašinraščių pavyko išsiaiškinti, kad šia premija buvo apdovanoti Nelė Mazalaitė ir Paulius Jurkus. Premijos išraiška – Aldonos ir Bernardo Brazdžionių sode išauginto laurų krūmo šakelė ir paties poeto pagamintas premijos „dokumentas“.

1987 m. Brazdžioniai iš Vistos grįžta gyventi atgal į savo namus Los Angeles, arčiau lietuvių parapijos.

Aldonos ir Bernardo Brazdžionių namai nebuvo tušti: kartu gyveno jų vaikaitės Bitutė ir Dalytė, juos nuolat lankė ne tik vaikai Saulė, Dalius, Algis, vaikaičiai ir jų šeimos; dažni svečiai buvo kolegos rašytojai, dailininkai, aktoriai, išsibarstę po visą Ameriką. Svečiavosi Pulgis Andriušis, Vincas Kazokas iš Australijos, Juozas Eretas iš Vokietijos, rašytojai, aktoriai, politikai iš Lietuvos – Juozas Grušas, Vytautas Martinkus, Marcelijus Martinaitis, Vytautas Sirijos Gira, aktorius Laimonas Noreika, kunigas Alfonsas Svarinskas, Vytautas ir Gražina Landsbergiai, Nijolė Sadūnaitė, Antanas Terleckas, Vidmantė Jasukaitytė, Valentinas Sventickas, Sigitas Geda ir kiti. Tie susitikimai leido

Brazdžioniui neatitrūkti nuo Tėvynės, gerai žinoti literatūrą, dailę ir suvokti patį gyvenimą Lietuvoje.

Poetas ir pats daug keliavo, buvo dažnas svečias kitose Amerikos lietuvių bendruomenėse, dalyvaudavo literatūros vakaruose, kongresuose, rašytojų suvažiavimuose. Buvo kviečiamas susitikti ir su kitų kontinentų lietuviais, dalyvavo literatūros vakaruose.

1978 m. kartu su artimais bičiuliais Juozu ir Elena Kojeliais buvo nuvykęs į Australiją. Brazdžionį traukte traukė Europa, nes čia pat ir jo Tėvynė – Lietuva. 1983 metais dalyvavo Lietuvių studijų XXX savaitės renginiuose Augsburgėje, užsuko ir į Švediją, kur gyveno jo artimas bičiulis J. Lingis.

Į Lietuvą, ilgai ruošęsis, Bern. Brazdžionis atvyko tik 1989 metais. Kelionėje jį lydėjo žmona Aldona, dukra Saulė ir vaikaitė Dalytė. Tai buvo didysis poeto Bernardo Brazdžionio triumfas, kuomet tauta dar kartą pasirinko Bern. Brazdžionio poezijos žodį. Tą pavasarį 100 tūkstančių egz. tiražu išėjusi poezijos rinktinė „Poezijos pilnatis“ buvo tiesiog išgraibstyta iš knygynų, poetas vainikuotas Poezijos pavasario šventėje Lakštingalų slėnyje ir tiesiogine prasme ant rankų perneštas per Lietuvą: Kaunas, Vilnius, Šiauliai, Stebekėliai, Žadeikiai, Pasvalys, Biržai, Kryžių kalnas...

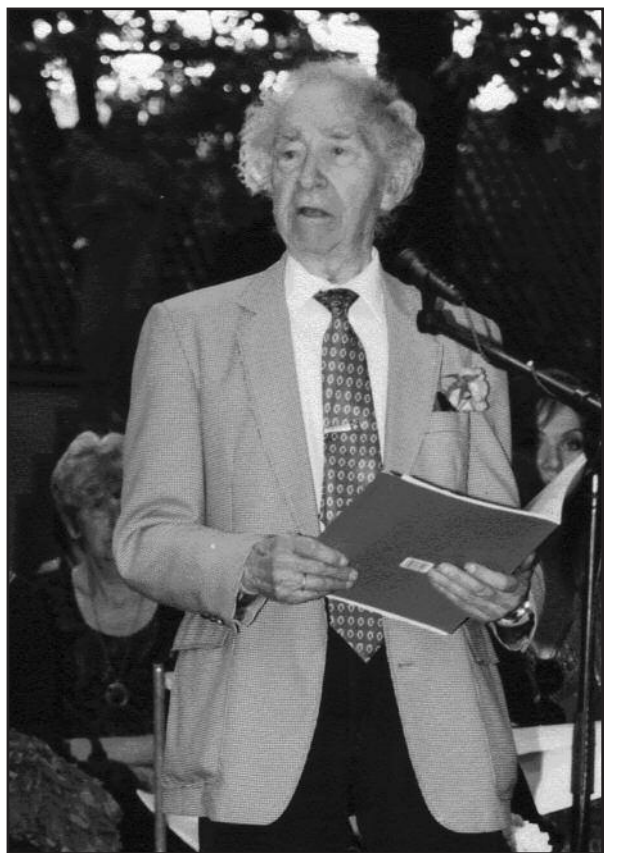
Nuo to laiko beveik kiekvienais metais Brazdžioniai grįždavo namo į Lietuvą, gyveno savo namelyje Kaune. Paskutinį kartą Lietuvoje lankėsi kartu su vaikaite Dalyte ir jos dukrele Teresyte 2001 m. vasarą.

Prasmingos mintys apie kūrybą ir Lietuvą yra Bern. Brazdžionio rankraštyje „Credo“: „Mintis, jausmus, pergyvenimus, idėjas žodžiais reikšti yra menas. Kūryba. Dažnai kūryba ne tai, ką pats autorius ‘pergyvena’ tik tam reikalui, tik tą momentą. Mes sakome, jog tai ‘iš širdies gelmių’ išplėsta, o iš tiesų tai tėra tik iliuzija. Apgaulė. Graži, meninė apgaulė. Todėl ir poetų meilė ne visada tikra, gryna meilė; ir jų didelis skausmas – ne jų tikras skausmas; ir džiaugsmas – taip pat dažnai ne jų grynas, o ‘sukurtinis’ džiaugsmas. Tuo atveju kūrėjas yra tarsi tas didis ir stebuklingas kanklininkas, kuris savo širdies pirštais, savo žodžiais užgauna nematomas kanklių stygas – skaitytojų ir klausytojų širdies stygas, – ir jos suaidi, sugaudžia, džiaugsmu suskamba, suvirpa ar ima skūstis ir verkti... Būna širdžių, kurios turi stygų šimtus ir tūkstančius, būna širdžių turtingų karališkai, atsišaukiančių į kiekvieną tavo palietimą, ir būna širdžių, kurios daug stygų pametę, kurios skurdžios ir nusigyvenę, nebe į viską atliepia; ir būna širdžių, kurios niekad daugiau kelių pykčio ir pagiežos, keršto ir neapykantos, nevilties ir neramybės stygų neturėjo. Joks menas joms neprieinamas; joks

menas neįveikiamas; jokiai kūrybai jos neįveikiamos. O rašytojai ir poetai gal tuo ir yra didesni, kuo labiau jie geba sukurti tą nuostabią iliuziją <...>.

Dėl to tat žmonės šimtus ir tūkstančius kilometrų važiuoja traukiniais, laivais plaukia ar skrenda lėktuvais, kad pasikeistų gyvais žodžiais, labai kartais paprastais ir nerinktiniais, bet gyvais, nenumirusiais žodžiais, ir po valandos, po poros valandų, ar po paros grįžta atgal, nesigailėdami nei išlaidų, nei ilgo kelionės laiko, nesiskųsdami nei nuovargių, nei nepatogumais; kas nebuvo pasakyta žodžiais, tą ‘kalbėjo’ tylos minutės, tą išsakė žvilgsniai ir gestai, veidas ir akys.

Tai štai kiek prikalbėjau apie žodį ir apie jo sukurtą iliuziją, apie popierinį ir apie gyvą žodį, o ką norėjau pasakyti, ir nepradėjau.

Bern. Brazdžionis 1999 m. Poezijos pavasaryje Lietuvoje

<...> Esu lietuvis katalikas. Iš esmės, ne iš paviršiaus. Idėjinis nereklaminis. Kas tokį mane vertino, pripažino ir kvietė, ten bendradarbiau. Jokio žodžio nebuvo pasakęs prieš tuos, kurie vadinosi pažangiais ir aktyvistais. <...>

Jei kam Lietuva tik cirko arkliukas, ant kurio jis per tautines šventes – per 16 vasario pąjodinę, o gerai uždrožęs ir per politinį priešą persōka, tam aš visuomet sukelsiu tik ‘papiiktinimą’, nes man ‘Lietuva – žemės žodis švenčiausias’.

Tokia poeto gyvenimo prasmė. Jo darbai, skirti Lietuvai ir Dievui, buvo įvertinti: Bernardas Brazdžionis – Kauno ir Pasvalio miestų Garbės pilietis, Vytauto Didžiojo universiteto literatūrologijos Garbės daktaras, apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino I laipsnio ordinu, Šaulių žvaigžde, Šv. Grigaliaus Didžiojo Riterių Komandieriaus ordinu bei Popiežiaus Jono Pauliaus II medaliu „PRO ECCLESIA ET PONTIFICI“ („Už bažnyčią ir popiežių“).

Apdovanojimai, jų skyrimo dokumentai taip pat saugomi Maironio lietuvių literatūros muziejuje.

Jūratė Ivanauskienė – Maironio lietuvių literatūros muziejaus Bern. Brazdžionio rinkinio skyriaus vedėja.

Kultūros kronika

Kovo 9 d. kultūros ministrė Liana Ruokytė-Jonsson susitiko su Didžiosios Britanijos ambasadore Lietuvoje Claire Lawrence. Susitikimo metu kultūros ministrė atkreipė dėmesį į reikšmingą, daugiau nei kelis dešimtmečius trunkančią, Britų tarybos veiklą Lietuvoje, šios organizacijos šiuo metu visoje Lietuvoje įgyvendinamus kultūros ir švietimo bei šias abi sritis jungiančius projektus. Susitikimo metu ministrė akcentavo poreikį ir šiandien skatinti glaudesnius ryšius tarp Lietuvos ir Jungtinės Karalystės kultūros organizacijų, perimant gerąsias patirtis ir didinant Lietuvos kultūros sektoriaus kompetencijas. Ambasadorė patikino, kad Jungtinė Karalystė yra pasiryžusi stiprinti dvišalius ryšius, taip pat ir kultūros srityje, įsijungti į rengiamą Lietuvos 100-mečio minėjimui skirtą programą, bendradarbiauti rengiantis Baltijos šalių pristatymui Londono knygų mugėje 2018 m., plėtoti bendradarbiavimą audiovizualinių paslaugų teikimo ir kino koprodukcijos srityse.

Kovo 9 d. Lietuvos ambasadoje Paryžiuje buvo surengtas iškilmingas Lietuvos nepriklausomybės šventės – Kovo 11-oios minėjimas ir M. K. Čiurlionio kvarteto bei akordeonisto Kazio Stonkaus koncertas „Netikėtas susitikimas Paryžiuje“. Gausiai susirinkusius prancūzų kultūros bendruomenės, diplomatinio korpuso, tarptautinių organizacijų atstovus pasveikino Lietuvos ambasadorius Prancūzijoje Dalius Čekuolis ir pasidžiaugė, kad Lietuvos Nepriklausomybės šventę Prancūzijoje švenčiame kartu su vienu profesionaliausių ir įdomiausių Lietuvos kvartetų, koncertavusių garsiausiose pasaulio koncertinėse salėse – M. K. Čiurlionio kvartetu, šį kartą parengusiu programą su talentingu akordeonistu Kaziu Stonkumi. Koncerte dalyvavusi Lietuvos nacionalinės filharmonijos direktorė Rūta Prusevičienė svečius supažindino su koncerto metu skambėjusių kūrinių kompozitorių E. Šosono, M. K. Čiurlionio ir A. Piazolos kūryba bei jų sąsajas su Lietuva ir Paryžiumi.

Kovo 10 d. Paryžiaus šiuolaikinio meno Pompidou centre buvo organizuota trumpametražių filmų, Liono kino festivalio laureatų, peržiūra. Vienas iš žymaus tarptautinio festivalio Doc en courts, vykusio jau 16-ąjį kartą, nugalėtojų buvo lietuvių režisierės Giedrės Žickytės ir jos kolegės Maite Alberdi filmas „Čia aš tik svečias“. Penktadienio vakarą gausiai į Pompidou meno centrą susirinkusi kino mylėtojai turėjo galimybę pamatyti šį originalų dokumentinį trumpametražį filmą, pasakojantį apie slaugos namuose Čilėje gyvenančią devyniasdešimtmetę imigrantę iš Ispanijos Josebą, kuri serga Alzheimerio liga. Ji puikiai prisimena savo jaunystę baskų krašte ir nuolat apie ją pasakoja, tačiau pamiršta, kur gyvena dabar. Po filmo peržiūros, kurioje dalyvavo ir režisierė Giedrė Žickytė, buvo organizuota diskusija su autore, moderuojama Liono tarptautinio kino festivalio direktoriaus Jacques Gerstenkorno ir Pompidou kino kuratoriaus Jacques Puy.

Sėkmingo žmogaus istorija

Atkelta iš 5 psl.

Tąkart nuo galimos tragedijos išgelbėjo drąsa kalbėtis ir derybos su vietiniais žmonėmis, kurie nieko kito nenorėjo, tik gydytis, norėjo vaistų akims, vaistų skausmui malšinti, tvarsčių žaizdoms aprišti... „Kai praeina mirtinas pavojus ir likimas suteikia šansą išgyventi, kur kas labiau brangini tai, ką namuose turi, apsisprendi kasdien būti geru, mylėti, kuo dažniau parodyti artimui meilę...“ Tada ir karštis nebaisus, ir tie patys ankštos kajuotės veidai ar kokia netvarka nebeerzina, ir laikas tarsi greičiau bėga, ir tas pats keistai šviesiai mėlynas dangus su keliomis žvaigždėmis jo dugne tampa guodžiantis...

* * *

Kitoks gyvenimas teka Lietuvoje, Vilniaus Karo akademijoje ir Kaune, kur yra Karo medicinos tarnyba, ir Druskininkuose, kur įkurdintas Karių reabilitacijos centras. Visur reikia dalyvauti Ramutei Vaičaitienei, kaip psichologų viršininkei, nes jai priklauso aplankyti kolegas, kur šalia karių budi psichologai, veda jiems užsiėmimus, padeda spręsti konfliktus, įveikti adaptacijos sunkumus ar kylančią įtampą bendraujant.

Gal šiek tiek sutirštinau spalvas, nes psichologo pagalbos ne dažnam kariui prireikia. Psichologas turi atsidurti šalia tų, kuriuos ima nerimas, netikrumas, negebėjimas išlikti motyvuotam ar ieškant kito profesinio pasirinkimo.

Modernios Lietuvos kariai – tai ne

buvusios Sovietų sąjungos ar Rusijos šauktiniai, generolų nutrenkiami į toliausius pavojingus pakraščius, kaip Vidurinė Azija, Afganistanas, kur jaunas žmogus gali taip paprastai, lyg kokia žolė, mirti pakirstas priešo ...

Psichologas kariui yra pirmasis pagalbininkas, kai suima nerimas, pasiilgstama namų ar nepasitikima savo galiomis. Karo psichologas stebi ir mato ne tik jaunučius „neapsiplunksnavusius“ kareivėlius. Kaip patarėjas jis stebi ir tuos, kurie, pradėję karinę tarnybą nuo nulio, kyla karjeros laiptais, tampa majorais ar generolais. Tiems, kam vienokiu ar kitokiu gyvenimo atveju reikalingas psichologo žodis, jo patarimas. Naujoviškai mąstantiems jauniems karjeros vadams irgi reikalingos psichologinės pamokos, kaip elgtis, kad pirminis idealizmas tarnauti savo kraštui ir Tėvynei švelniai nukryptų į karjeros siekį, verčiantį mąstyti, daryti, tikėti savo darbais ir savo sėkme, kad susivoktų, kaip pasiegti krizių situacijose, kaip išmokyti dirbti komandoje, ypač dabartiniu metu, kai tenka gyventi ir dirbti su labiau prityrusiais NATO karininkais ir kariais, kurie dosniai dalijasi savo patirtimi. Išmokyti dalytis irgi yra menas...

Kapitonė Ramutė Vaičaitienė, kuri karo tarnyboje jau dvidešimt treji metai, yra pelniusi padėkų ir karinių apdovanojimų, džiaugiasi galėdama perteikti savo patirtį tiems, kurie dar tik pradeda savo karinę karjerą ir svajoja kopti į generolo viršukalnes. Prasminga, įdomi, reikalinga ir rizikinga tarnyba...

TREČIOJI „TREMTIES VAIKŲ“ EPOPĖJOS DALIS

Trečiojoje „Tremties vaikų“ knygoje tęsiamas pasakojimas apie vaikus, kurių vaikystę apkartino sunki kelionė su niekuo neprasikaltusiais tėvais, broliais, seserimis, močiutėmis ir seneliais į gyvenimui nepritaikytas šiaurines Sovietų Sąjungos vietas. Manoma, kad tremties vagonuose gimė daugiau kaip šimtas vaikų.

Žmonės suveždavo prie geležinkelio, suvarydavo į gyvulinius vagonus ir antisanitarinėmis sąlygomis gabendavo į neaprėpiamą Sibirą, Rusijos europinės dalies šiaurę, Kazachstaną ir kitur. Tremtiniais vagonuose trūko oro, maisto, jie patyrė didžiulius dvasinius sukrėtimus. Vežami pirmiausia žūdavo vaikai, senyvo amžiaus žmonės, nėščios moterys, ešelonuose gimę kūdikiai. Kiekvienas mėginimas pabėgti buvo slopinamas ginklu.

Tai dviejų anksčiau išleistų knygų – pirmojo ir antrojo „Tremties vaikų“ tomų – tęsinys. Knyga pasirodė šiame, ją išleido Lietuvos poilių kalinių ir tremtinių sąjunga. Sudarytojas – Stanislovas Abromavičius.

